

VPRO-Meet-up: Goudzoekers in Youtube-land

Huibrecht Boluijt, februari 2018

Weergave van pitch/interview met Huibrecht Boluijt n.a.v. de hieronder geformuleerde stellingen:

1. “Kijkt u nog TV, leest u nog een krant?” Dan hoort u bij een steeds kleiner wordende groep. Jonge mensen halen hun informatie van Youtube. Dit online platform veroverd razendsnel onze wereld. Is dat een slechte ontwikkeling? Of juist een goede?

Huibrecht Boluijt: Het is van alle tijden dat men informatie (houvast in het leven) zoekt en de wijze waarop evolueert in de tijd. Evenals de informatievoorzieningen. Eerst was er de stamoudste die ons voorzag van de waarheid, daarna deed dat de kerk, daarna de wetenschap en journalistiek, waaronder de TV en nu lijkt alle informatie (waar of niet waar) zich te verzamelen op het internet. Maar hoe opvallend is het dan om te beweren dat wat er op het internet te vinden is zo slecht voor ons mensen in het algemeen en voor de jeugd in het bijzonder zou zijn. Ook vroeger werd door de media (van pastoor tot Jomanda en van wetenschap tot krant) genoeg aan onwaarheden gepredikt. Even zo heilzaam als schadelijk als het medium internet en youtube. Ik zie zelfs een voordeel. Nu kan men zelf op zoek naar de waarheid, dat wat jou past en er wordt je niet een waarheid opgelegd. Als in therapie kunnen overtuigingen die naast of tegenover elkaar staan worden onderzocht.

2. Is Youtube het gevolg van een steeds meer individualiserende maatschappij?

Huibrecht Boluijt: Het is ook van alle tijden dat jongeren zich een eigen oefenterrein zoeken om te experimenteren met gedrag. Juist ook als het gaat over gedrag wat gaat over verbinden en het ontwikkelen van een eigen uniciteit. Je ontwikkelt een persoonlijke identiteit door je met anderen te vergelijken. Wanneer je jezelf met anderen uit één bepaalde groep vergelijkt dan wordt dat ook je sociale identiteit. Je ontwikkelt karakteristieken die bij die groep behoren.

In de jaren 50 waren er de Christelijke en Rooms Katholiek jeugdclubs. De plek waar men elkaar ontmoette lag vaak nog letterlijk tegen de zuilen van de institutie aan, de pastorie en consistorie. Kortom, er was veel sociale controle door ouders en leden uit de gemeenschap zelf.

Eind 60-er jaren begint de ontzuiling en in de jaren 70, 80 en 90 nemen door de ontkerkelijking de discotheken de plaats in van deze jeugdverenigingen. De afstand tussen opvoeders en jeugd wordt allengs groter. De individualisering doet zijn intrede. De rol van opvoeden wordt meer en meer overgenomen door de leeftijdsgroep zelf. En daar zit een probleem. Om identiteit te ontwikkelen tot het zogenaamde postconventioneel niveau (je eigen waarden ontwikkelen en een gedeelde moraal mee ontwikkelen) is de gidsende ouder nodig. Anders blijft men steken op conventioneel niveau: goed is wat fijn voelt (ontlopen van sancties) en dat wat de anderen goed vinden en zo hoor ik erbij en verstoort ik de sociale orde binnen de (sub)groep niet. Je zou zelfs kunnen veronderstellen dat vloggers opereren in het pre-conventionele niveau van identiteitsontwikkeling. Immers staat hun eigen belang centraal. Het gaat hen vaak om hun eenzijdige mening en doel (niet om essentie of ethiek of gedeelde waarden). Zij strijken geld en roem op. Hun handelen is niet om niet of binnen een groter geheel van gedeelde belangen van waaruit men de noodzaak voelt te vloggen. Waarden worden door hen vanuit eigen wensen en ideeën opgelegd. De ander kan/hoeft slechts te volgen.

Nogmaals met het aansluiten bij een subcultuur is niets mis. Het is een gezonde vorm van hechting. Maar de dominantie van de digitalisering voorkomt wel meer en meer dat jeugdigen zich nog oriënteren op andere groepen. Het aantal jeugdleden bij sportclubs neemt af en ook muziekscholen en theaterscholen hebben te kampen met een terugloop.

Het internet is een gemeenplaats waar eenvoudig sociale platformen te vinden zijn. Deze omgeving (binnen handbereik) maakt het ook aantrekkelijk om je te uiten. Je post een originele boodschap of filmpje en de hele wereld kent je nog dezelfde minuut. Het gaat dus in de kern om het bestaan en de erkenning zoeken van het 'ik'.

Ontwikkelingspsychologen benadrukken het belang van de leeftijdsgenoten maar evenzeer de noodzaak van de gidsende ouder. Nu voeden kinderen vaak elkaar op en vaders en moeders zijn geen gidsen meer die op z'n tijd confronterende sturing geven maar zijn vooral uit op het bewaken van de vriendschap met hun kroost. Waarom? Omdat zij wellicht de eerste generatie zijn na de babyboomers die kaders hebben verfoeid omdat ze te verstikkend waren maar daarmee het kind met het badwater hebben weggegooid. Deze tegenreactie op het keurslijf en de gedachte dat lang leve de vrijheid het alternatief was lijkt aan waarheid te hebben ingeboet. Men erkent nu dat kaders ook bescherming bieden.

De ontzuiling en secularisering én de individualisering deden de behoefte bij jongeren om zich veilig en geborgen te weten namelijk niet verminderen.

Dat kan ook niet want die behoefte aan geborgenheid en verbinding is ons namelijk ingebakken. Het digitale tijdperk deed vanaf 2000 zijn intrede en bood de 'oplossing'. MSN, Hyves en later Youtube, Facebook, W-app en Instagram werden nieuwe plaatsen van ontmoeting.

Deze min of meer veilige plekken, waar directe feedback vaak afwezig is voorkomt bovendien directe krenkingen en afwijzingen en daarmee de normale krasjes op de ziel die nodig zijn om emotioneel aan te sterken. *Ik zie alleen maar mijn volgers en zij die mij niet willen volgen die hoor of lees ik gewoon niet.* Afwijzingen en krenkingen worden voorkomen en een extra bodem voor narcisme lijkt geboden. De toch al emotioneel afwezige ouder wordt het laatste stukje meekijken in de belevingswereld van het kind ontnomen. Zo wordt de ouder de concurrent van de peer-group en die strijd moet niet worden aangegaan. De ouder moet (emotioneel) aanwezig zijn, emotioneel willen investeren en daar horen soms ongemakkelijke maatregelen bij. De peer-group heeft geen natuurlijke hechtingsbehoefte. Hechter dan een vriendschap wordt de relatie niet. De ouder-kind-relatie is daarentegen een unieke, biologisch bepaald. En dat is alles wat een mensenkind wil; samenzijn en verbonden. Het samen eten met het gezin, de gezinswandelingen en feest- of speeltjesavonden zijn verdwenen. De hechtingsbehoefte niet. Hechtingsplekken werden de afgelopen decennia schaars. De kerken verloren zeggingskracht, de zuilen werden afgebroken, verenigingen kregen het steeds moeilijker om te blijven bestaan, families vallen nu ook meer uit elkaar en het aantal echtscheidingen blijft toenemen. De peer-group vult samen met internet dat gat op. Voor emotionele groei is het echter nodig dat je kwetsbaar mag zijn. En die rust en veiligheid wordt digitaal niet gegeven. Het is een wereld van op de tenen lopen om bij te blijven, erbij te kunnen horen, jezelf vermannen, conformeren. Het is leeg voedsel en wie dat eet heeft meer van datzelfde nodig.

3. De generatie van na 1975 is een ik-generatie. Kinderen werden of worden steeds meer als kleine prinsesjes en prinsjes gezien (met bijzondere namen als Vlinder, Sterre, Storm, Sequoia, etc ipv Ingrid, Joop, ...). Met de komst van Facebook (en de mogelijkheid foto's en filmpjes te plaatsen) waar veel volwassenen bijzondere prestaties van kinderen uitvergrooten en etaleren, gaan kinderen door ouderlijke overwaardering zichzelf wellicht ook steeds meer zien als bijzondere individuen. Worden daardoor jonge mensen sneller narcistisch? Worden die jongeren dan ook minder empathisch / alleen geïnteresseerd in zichzelf / gelijkgestemden? Bezoeken ze alleen nog de eigen bubble op Youtube?

Huibrecht Boluijt: Het lijkt erop dat het Narcisme overmatig gevoed wordt in het tijdgewricht waarin we nu leven. Narcisme is in zekere mate gezond. Het ontwikkelen van een eigenheid impliceert de noodzaak te onderzoeken waar je bijzonder in bent. Echter is het evenzeer van belang te leren voelen dat je (emoties) met anderen deelt en dat verbinding met de ander vanuit gelijkwaardigheid vreugde kan geven. De nadruk op het eerste lijkt ertoe te leiden dat veel kinderen zich als meer (bijzonder) kunnen gaan ervaren.

Een andere verklaring voor het toegenomen Narcisme is dat kinderen die beschadigd zijn door een emotioneel afwezige of een krenkende ouder overspoelt kunnen raken met pijn die het niet langer wil of kan voelen. Het kind ontwikkeld dan een masker van superioriteit om de te grote kwetsbaarheid en pijn niet te hoeven voelen. Men verheft zich boven de rest, en zo ervaart men onraakbaar te zijn. Het internet is dan een aangename Bühne. Een typisch narcistische kerngedachte is ; 'Ik ben bijzonder, uniek en superieur'. De vraag is dan of deze ego-toestand een gevolg is van de nieuwe opvoedingsstijl of dat krenkingen een masker hebben gecreëerd van perfectie met als gevolg dat men dat masker bevestigd wil zien en daartoe de aandacht zoekt. In beide gevallen biedt de zelfpresentatie op internet uitkomst.

Er lijkt dus inderdaad sprake van een type persoonlijkheid wat het internet als platform gebruikt.

Onzekere mensen youtuben niet. Iemand met een depressie denkt 'Ik ben waardeloos en ik schiet tekort, ik trek me terug'. Welk soort mensen youtuben dan wel? Extraverte mensen, mensen met een overmatige behoefte om te delen of gezien te worden. Youtube is het ideale toneel.

Naast de Narcist zijn er nog twee andere typen persoonlijkheden die opvallen op youtube. De Theatrale- en de Borderline persoonlijkheid, waarbij de laatste groep uiteindelijk het internet als platform liever negeert.

Mensen met een Theatrale persoonlijkheid willen indruk maken en aantrekkelijk zijn en vinden zich glamoerous. Mensen met een Borderline persoonlijkheid vinden zich hulpeloos, kwetsbaar en slecht. Hun eenzaamheid is het enige kenmerk waardoor ze zich zouden kunnen verlaten op dit fenomeen. Het geeft een vorm van connectie.

En aangezien ze vaak balanceren tussen een behoefte aan geborgenheid enerzijds en overmatige gevoelens van bedreiging anderzijds is dit een prima alternatief. Het aantal hits is dan een surrogaat bevrediging van innerlijke leegte en intense eenzaamheid. Niet anders dan drugs en alcohol.

Het aangaan van diepere wederkerige relaties is vaak te beangstigend en onmogelijk door traumatisering. Dit is echter wel de enige werkelijke langdurige wijze van bevredigende connecties. De perceptie op de ander is van de Borderliner een negatieve. Zij vinden de ander snel afwijzend en niet te vertrouwen. De belangrijkste reden om toch maar wel uit het publieke domein te blijven.

De Narcist die ervaart de ander slechts als minderwaardig en kent daarvoor geen angst. Zij zien de ander als bewonderend, evenals de Theatrale persoon. Deze laatste voelt bovendien dat de ander te verleiden is en is er altijd op uit om indruk te maken om te voorkomen dat men zich waardeloos en hulpeloos voelt.

Van empathie en wederkerigheid is bij de Narcistische en Theatrale persoonlijkheid geen sprake. De ander is er slechts om de schijnwerper op hen te richten. Er is geen behoefte aan gelijkgestemdheid en gelijkwaardigheid. Vloggers met een narcistische structuur hebben maling aan de opinie. Zij zijn immers uniek en hebben daarom recht op een speciale behandeling. Zij permitteren zich ook grensoverschrijdende uitingen. Het geweten hapert immers.

Bij vloggers met narcistische trekken gaat het extreem vaak over 'ik'. Ook in interviews zie je deze lieden nooit of zelden beschouwen. Niet het geheel wordt gezien. Men vertrekt vanuit het ego-belang en eindigt daar ook. Geld lijkt minder de drijfveer, roem des te meer.

4. Nu besteedt 96 % van de jongeren gemiddeld 11 uur per week aan Youtube en kijkt nauwelijks nog televisie.

Huibrecht Boluijt: Als eerder gezegd is dat slechts een verschuiving van het medium. De grootste zorg is de afwezigheid van de ouder als identificatiefiguur/rolmodel en de overname van de hechting door leeftijdsgenoten. In die eigen bubble ontmoeten ze hun Youtube-helden, nemen (te) vaak wat hun held/heldin zegt voor waarheid aan. Als ze hun helden dagelijks zien/volgen, gaan ze onderdeel uitmaken van hun bestaan, wordt het als het ware familie, een persoonlijke vriend. De kracht van de herhaling en de oproepbaarheid van de beelden, muziek etc. scheppen een gevoel van verbondenheid. TV kan dat niet, dat lijkt vluchtiger. Door de intense vorm van observeren van die ander wordt het idee gewekt deelgenoot te zijn aan het leven van die ander. Vroeger hing men posters op in slaapkamers. De ander wilde je dichtbij hebben. De vlogger lijkt een identificatiepersoon. Dat is in wezen niet nieuw. De poster op de kamer ging echter vervelen, de tv-serie kwam eens per week en de craving doofde uit. Nu kun je met één druk op de knop je plaatjes (shots) verversen en de verslaving blijft in stand.

5. Treedt er identificatie met Youtubers?

Huibrecht Boluijt: Ja. Is dat slecht nee, tenzij er geen andere hechtingsfiguren naast bestaan. Identificatie is immers een noodzakelijk fenomeen in de persoonlijkheidsontwikkeling van jonge mensen. In eerdere tijden identificeerden generaties zich met Jan Wolkers, Mick Jagger, Che Guevara etc. En ook toen werd dit (onterecht) als een bedreiging van een gezonde ontwikkeling en de moraal gezien.

6. Treedt er een verslaving op / afhankelijkheid van die held?

Huibrecht Boluijt: Ja, omdat de werkelijke hechting niet wordt bereikt. Werkelijke nabijheid of intimiteit wordt niet ervaren en de hunkering blijft. Een niet te vervullen verlangen om in elkaars wereld te mogen bestaan. Maar de wederkerigheid is er niet. Deze onvervulbare behoefte werkt hier dan verslavend. Hersenonderzoek bij internetverslaafden laten dezelfde biochemische veranderingen zien als bij drug- en alcoholverslaafden.

7. In hoeverre worden volgers gemanipuleerd en welke impact heeft Youtube op het gedrag van viewers: gaan ze kopen, eten, doen wat hun held aanbeveelt?

Huibrecht Boluijt: Dat is ten eerste afhankelijk van de intenties van de vlogger. Wellicht wordt er niet expliciet gemanipuleerd, wel impliciet. En ja, rolmodellen beïnvloeden immers het gedrag van de ander en daarmee ook de keuzes.

8. Welke invloed heeft Youtube op onze maatschappij? Worden we asociale?

Huibrecht Boluijt: Minder sociaal en minder sociabel. Kortom, niet alleen de vlogger, ook de volger lijkt een gebrek aan intense contacten te willen compenseren. Onbewust. Het is een veilige manier van verbinden en schuren aan de gedachten en ideeën van anderen. Echter is van socialisering geen sprake.

9. In toenemende mate geven mensen zich uit voor psychologen, therapeut of coach. Zij geven mensen adviezen over allerhande problemen in vlogs.

Huibrecht Boluijt: Dit verschilt in wezen niet van de "Libelle weet raad" van vroeger. Echter zat daar nog censuur op d.m.v. een hoofdredactie en een publieke opinie die snel kon ingrijpen. Een ander verschil is het beperkt aantal 'probleemoplossers' wat er toen bestond. Mona (Story) en nog slechts een paar. Het internet is echter verzadigd met helpers en adviezen. Wie houdt daar toezicht? Vaak niet de ouders. De overheid? Mensen in nood kunnen vaak ook niet het onderscheid maken tussen de 'Youtube-psycholoog' en de real-life psycholoog. Te meer omdat mensen eerder geneigd zijn hulp te kiezen waarvan zij denken dat die hen helpt i.p.v. zich te verlaten op de deskundigheid van een professional die juist ook niet welgevallige adviezen en analyses zal of moet maken.